

NACHT VAN WAAKZAAMHEID

'Wilt u iets vragen, kom dan terug en vraag het!' Met deze raadselachtige slotregel van de Jesaja-lezing van vandaag, krijg je de neiging om de profeet en wachter vanuit zijn hoge uitkijkpost te laten afdalen en hem allerlei vragen te stellen. Wat bedoel je met die onheilstijdingen over soldaten op strijdwapens? Zijn die bedreigend voor ons? Mogen wij eindelijk eens weten hoe lang de nacht nog duurt? Wat wil je zeggen met het antwoord dat 'de morgen komt, maar ook weer de nacht'? Houdt het dan nooit op? Oorlog, vluchtelingencrisis, de aarde die opwarmt. Kunnen we nog wel vertrouwen op een God die ons bevrijding heeft beloofd? Of is het reëler om daar maar niet meer op te rekenen? In elk geval wordt in dit fragment van Jesaja geen geruststellende hoop verkondigd, geen 'stil maar wacht maar, alles wordt nieuw'. De wachter van Jesaja doet mij denken aan Prediker: 'De toekomst herhaalt het verleden, de daden der mensen herhalen zichzelf, en nieuw is er niets onder de zon.' Dat klinkt teleurstellend. Voor- en tegenspoed, vrijheid en angst, dag en nacht: de schaduwkant en de lichte kant van het bestaan blijven onlosmakelijk met elkaar verbonden, ze zijn niet los verkrijgbaar. Is er dan alleen gewapende vrede mogelijk is, nooit de echte vrede die Jesaja verderop wel in gloedvolle taal verkondigt, de vrede die voortkomt uit gerechtigheid?

Het fragment van vandaag is een late toevoeging aan het Jesaja-boek, geschreven tegen de achtergrond van de ineenstorting van de Babylonische overheersing. Wat de profeet aan onheil voor zich ziet is niet alleen maar negatief, want het gaat om de vernietiging van Babel, hét symbool van de heerschappij waar het volk Israël onder gebukt gaat. Daarom kan ik mij ook nu wel iets voorstellen bij het onheil dat Jesaja voor zich ziet: bevolkingsgroepen die elkaar naar het leven staan, machthebbers die vastzitten op hun troon en voor elkaar niet willen wijken, gelegenheidscoalities die bij elkaar worden gehouden door een gemeenschappelijke vijand. Machtsvertoon bepaalt hoe het gaat in de wereld. Is daarin nog enige kans voor een volk dat zich wil laten leiden door de Thora, door een God die er is voor kleine mensen? Dat is de grote zorg van Jesaja en ook die van ons: is er nog veerkracht in het volk, is het nog in staat om in de heersende structuren van geweld de gerechtigheid boven alles te blijven stellen? De overheersers kunnen hun gang gaan omdat Israël zelf verzaakt aan zijn roeping: recht doen en zorgdragen dat ook de minste mensen ten volle een menswaardig bestaan kunnen leiden. Het meest maakt Jesaja zich zorgen over de knikkende knieën van zijn eigen volk.

En daarom vraagt het: 'Wachter, hoe ver is de nacht?' Het is een dringende, herhaalde vraag. En niet voor niets zegt de psalmist op zijn manier, vanuit de diepte reikend naar de hoogte, vrijwel hetzelfde: 'Meer nog dan de wachters, smacht ik naar de ochtend, wacht ik op de ochtend.' Wat bedoelen wij, als we dit steeds herhalen, ieder jaar weer opnieuw zingen in de advent? Ik wil vandaag de roep vanuit de nacht niet te snel verstaan vanuit een mooi religieus perspectief op een nieuwe dageraad. Natuurlijk willen we dat het ophoudt: de agressie, de grofheid op straat, de wapenhandel, de oorlog. Maar helpt het ons dan alleen te spreken over het licht dat komt? Wat zou de vraag betekenen voor iemand die wij zien als vijand of tegenstrever, iemand die zich niet laat leiden door liefde? Zo iemand die in opstand komt, het erger maakt, omdat hij zich onmogelijk nog langer kan neerleggen bij de vaststelling dat de toekomst het verleden herhaalt en de dingen nu eenmaal zijn zoals ze zijn?

Vanuit het idee dat een romanschrijver waarschijnlijk meer kan vertellen over de beweegredenen van een terrorist dan welke wetenschapper dan ook, ging Ilja Leonard Pfeijffer, in een krant van afgelopen weekend, de uitdaging aan zich te verplaatsen in één van de jonge mannen die in Parijs de wapens opnamen. Zelfs voor een geoefende romanschrijver is het geen gemakkelijke uitdaging zich in die nacht te begeven. Pfeijffer schrijft: 'Om een personage overtuigend tot leven te wekken, moet ik het *zijn*. Zonder mij te laten afleiden door een moreel oordeel.' Wie is dan die 'ik' die zoveel angst en verderf zaait? Over de banlieue waar hij woont zegt dit personage: 'Er is hier geen hoop, geen geloof, geen perspectief.' Over zijn bedoelingen, voor zover die er zijn: 'Ik heb die filmpjes bekeken van Islamitische Staat. Ik weet natuurlijk ook wel dat het allemaal propaganda is, ik ben niet achterlijk. Ik sta voor geen meter achter hun

idealen, ik wil niet terug naar de middeleeuwen, maar ik zou heel graag eindelijk een keer iets willen *doen*. Ik ben twintig, man! Ik ben Fransman en geboren Parijzenaar, maar ik haat Frankrijk omdat Frankrijk mij haat. In Syrië noemen ze me broeder, ze zeggen dat het goed is dat je er bent, en ze geven je een geweer in handen. Ik voel mij honderd keer meer verwant met die jongens die strijden in Syrië, dan met de staat die mij uitsluit.'

Het is niet mijn bedoeling ook maar enige rechtvaardiging te geven voor wat er door bewapende jonge mannen als deze wordt misdaan, hier in Europa, in Syrië of waar dan ook. Maar de oefening van de schrijver maakt mij wel duidelijk hoe belangrijk het is, ter voorkoming van geweld, dat we ons steeds opnieuw verplaatsen in de ander, ook in onze vijanden of tegenstrevers, om van daaruit, als het enigszins kan, te ontwapenen. Dan voelen we pas dat die roep om bevrijding, 'Hoe ver is de nacht?', niet ongevaarlijk is. Wordt die werkelijk gehoord? Wordt er iets mee gedaan? Kunnen we die ander, gevangen in geestelijke benauwdheid, nog meenemen in de beweging vanuit de nacht naar een nieuwe morgen? Het antwoord van Jesaja, over de nacht die toch weer komt, versta ik nu niet meer alleen als teleurstelling, maar als een aansporing: wees waakzaam, als het nacht is voor jezelf of voor de ander, blijf erbij met je aandacht. Het is inderdaad een antwoord dat voortdurend nieuwe vragen oproept. Wat is de nacht voor mij, voor jou? Waarin schuilt het geweld, in welk woord, welke blik, welke structuren en systemen waar we aan vast zitten? Ook al is het meestal een onontwarbare knoop, de wachter creëert tijd en ruimte door geduld te oefenen en probeert het geweld zo vóór te zijn, te voorkomen dat iemand die in wanhoop is naar de wapens grijpt. 'De moderne wereld, schrijft Lévinas ergens, heeft de grootheid van het geduld vergeten. Het snelle en doeltreffende handelen, waarin alles in één keer op het spel wordt gezet, heeft de verborgen luister doen verbleken van het vermogen om te wachten en te lijden. De ware revolutie ontstaat alleen uit een groot medelijden. De hand die het wapen opneemt, moet lijden onder het geweld van dit gebaar.'

En hoe zit het dan met dat bijbels visioen van vrede? 'De morgen komt, maar ook weer de nacht.' Als er al sprake is van een nieuwe morgen die elke nacht, iedere duisternis zou kunnen verdrijven, dan is het niet iets dat we in eigen hand hebben. Het is menselijker om erop te vertrouwen dat we gezamenlijk iedere nieuwe nacht kunnen doorstaan, dan dat we zelf korte metten maken met een nacht die we niet langer verdragen. We kunnen niet vooruitgrijpen naar een dag die iedere duisternis verdrijft. Dat is gewelddadig. Wat we wel kunnen, wat we gelukkig ook heel veel doen: elkaar bemoedigen in het zien, in het gebruik maken van het heldere licht van de dag, van de steeds weer nieuwe kansen die zich voordoen om recht te doen. We kunnen ons laten inspireren door de tekens van hoop die zich juist in bedreigende situaties voordoen. In hetzelfde Parijs stonden duizenden paren schoenen, keurig in rijen op de Place de la République, symbool van gezamenlijke waakzaamheid, van doordachte veerkracht en daadkracht, ter bescherming van de aarde, afgestemd op wat er reëel aan verbeteringen mogelijk is. En minstens zo belangrijk: dat er gemeenschappen zijn van wachters en wakers, zoals deze, waarin mensen elkaar ondersteunen en voorthelpen door de nacht. Dan kunnen we ongeacht afkomst, traditie of religieuze overtuiging ook weer zingen, in de nacht, uit de diepte. De vraag 'Hoe ver?' zal blijven klinken, maar er kan dan wel een hoopvol antwoord komen, ook al begint het klein en nauwelijks hoorbaar:

Ik, zegt Hij, ga iets nieuws beginnen

Ik, zegt Hij, zal hem recht doen.

'De Levende zal Israël verlossen uit al zijn misstappen', zegt de psalm. Laten we dat blijven hopen, in alles wat we doen, met alles wat we zijn. Amen.

Germain Creighton

Overweging bij Jesaja 21, 1-12 en Psalm 130